

3. Пр. 00735 МВД от 16.10.51.
4. ГАРФ. Ф. 9414. Оп. 1д. Д. 264.
5. Пр. 00358 МВД от 17.03.52.
6. ГАРФ. Ф.9414. Оп. 1д. Д. 162. Л. 27, 28.
7. Там же. Оп. 1. Д. 583.
8. Пр. 573лс МВД от 26.05.50
9. Пр. 1409лс МВД от 21.11.52.
10. Пр. 1442лс МВД от 02.12.52.

См. также: ИТЛ «ДС» ЕНИСЕЙСТРОЯ. С. Филиппов, С. Сигачев.

Леўчук З. С.
(Брэст, Беларусь)

УДК 821.161.1.09

“РАКОВЫЙ КОРПУС” А. САЛЖАНИЦЫНА Ў ІНТЭРПРЭТАЦЫІ ЭВЫ ТОМПСАН

Ключавыя словы: постнекласічная культура, інтэрпрэтацыя, даследаванне, маральныя праблемы.

Анотацыя: У артыкуле раскрываецца падыход амерыканскай даследчыцы да твора А. Салжаницына “Ракавы корпус”. Інтэрпрэтацыя твора падаецца з пазіцыі “посткаланіяльнай тэорыі”, якую прапанавала аўтарка.

Сучаснае грамадства знаходзіцца ва ўмовах постнекласічнай культуры, якая вызначаецца шматграннасцю праяўлення: плюралізмам падыходаў, стыляў, ідэй, канцэпцый. Постнекласічная культура характарызуецца глабальнасцю, адкрытасцю, інтэнсіўнасцю развіцця. Яе дамінантай з’яўляецца творча-інавацыйная экспертная дзейнасць. У аспекце такога развіцця культуры існуюць розныя падыходы да інтэрпрэтацыі літаратурных твораў, як складнікаў культурнай спадчыны.

Адметнасцю постнекласічнай культуры з’яўляецца і тое, што успрыманне, альбо аналіз аднаго і таго ж твора можа адрознівацца ў залежнасці ад пэўных палітычных і сацыяльных пазіцый даследчыкаў. Прыкладам такога адрознення служыць падыход да аналізу рамана А.Салжаницына “Ракавы корпус” амерыканскай даследчыцай Эвай Томпсан у кнізе “Песняры імперыі”. Сама аўтарка называе сваю працу акадэмічнай манаграфіяй, якая была надрукавана ў 2000 годзе ў выдавецтве “Greenwood Press” у ЗША. Затым праца перакладзена Т.Л. Нядбаевай з ангельскай на беларускую мову і надрукавана ў СТАА “Медысонт” (Мінск) у 2009 годзе. Рэцэнзентамі названай кніжкі выступілі С.В. Кавалёў, доктар філалагічных навук і Г.М. Кісліцыны, кандыдат філалагічных навук.

У прадмове да манаграфіі Валянцін Акудовіч даводзіць: “Кніга амерыканскай даследчыцы Эвы Томпсан ... сістэмна і грунтоўна раскрывае, што вялікая расійская літаратура была (і застаецца) каланіяльнай на сваёй сутнасці”. Сама Э. Томпсан сцвярджае, што “гэта першае даследаванне расійскага дыскурсу, якое не залежыць ад расійскіх самаінтэрпрэтацыяў”.

Ва ўводзінах чытача паглыбляюць у змест аб тым, што гісторыя Расійскай дзяржавы, як і літаратура, якая адлюстроўвае праблемы чалавека, грамадства, краіны, – каланіяльныя па сваёй сутнасці. Аўтарка нават удакладняе тэрміналогію, якая ёю і прыдумваецца. Так, яна заяўляе: “У сваёй працы я прыходжу да высновы, ... што расійскі каланіялізм грунтаваўся перадусім на нацыянальнай ідэнтычнасці і экспансіі прылеглых земляў. ...Расійская літаратура была пасрэднікам у гэтым працэсе, навязваючы на захопленых тэрыторыях наратыў расійскай прысутнасці, які выцясняяў з памяці мясцовага наксельніцтва аўтэнтычны наратыў з усімі ягонымі праблематыкамі”[2, с.8].

У кнізе цалкам раздзел прысвечаны твору пісьменніка А. Салжаніцына “Ракавы корпус” і носіць назву “Рыторыка адчужэння Аляксандра Салжаніцына”. Чаму амерыканскай аўтаркай выбраны для крытычнага аналізу менавіта раман “Ракавы корпус”? Яна, як прадстаўніца іншай культуры, лічыць, што “... расійская гісторыя – гэта гісторыя сістэмнай экспансіі на усход і захад, на поўнач і поўдзень, што адбывалася за кошт незлічоных войнаў, акупацый, пагроз, анексіў, дэкларацый, перамог і параз ...”[2, с.56-57]. Вядома, што дзеянне рамана адбываецца ў горадзе Ташкенце, які з пазіцыі аўтаркі ў “1865 годзе быў захоплены расійцамі”, як і іншыя тэрыторыі Сярэдняй Азіі [2, с.192].

І яшчэ адна думка аўтаркі адносна выбранага А. Салжаніцыным горада, дзе разварочваецца дзеянне рамана. Аўтарка сцвярджае: “... у 1868 годзе, адразу пасля атрымання кантролю над Ташкентам, расійцы размясцілі там ваенны шпіталь. Мажліва, у дадатак да сваё ўласнае медычнае гісторыі, калі хворы на рак Салжаніцын прыехаў у Ташкент, памяць пра гэты шпіталь натхніла яго размясціць “ракавы корпус” менавіта ва Узбекістане”[2, с.201].

Разглядаючы змест рамана з погляду аўтаркі, чытаем: “Мясцовая гісторыя замоўчваецца настолькі ўдала, што чытачы ўспрымаюць “Ракавы корпус” як раман пра Расію, дзеянне якога адбываецца не на азіяцкай ускраіне гэтай вялікай краіны, але дакладна дзесьці ў Расіі, а не за яе межамі. Сюжэтная лінія пра жыццё і смерць, якімі Салжаніцын аздабляе свой расповед, прасякнутыя аўтарытэтам расійскага назіральніка. Персанажы дзейнічаюць у межах выключна расійскага дыскурсу. Героі тут не маюць спагады да зямлі, якая забяспечыла ім прытулак ад вайны і нястачы. ...няма аніякіх згадак пра стасункі паміж узбекскай і расійскай супольнасцямі”[2, с. 205].

На самой справе гэта не так. Чытач увесь час прасочвае стасункі, узаемаадносіны персанажаў твора, незалежна ад іх нацыянальнай прыналежнасці.

У працяг думкі, якая на самой справе адцягвае чытача ад сапраўднага зместу твора, Э. Томпсан са сваёй пазіцыі дае інтэрпрэтацыю: “Лекарцы Данцовай загадалі ехаць у Баку ў пошуках лекаў ад раку. Гэтае шляхетнае заданне кантрастуе з няздатнасцю самога мясцовага насельніцтва куды-небудзь выправіцца. ...гэта звычайная схема паводзінаў ў каланіяльнай сітуацыі.” [2, с.206]. І яшчэ адна штучная думка амерыканскай прадстаўніцы: “Наўмысная няўвага да нацыянальных праблемаў выяўляе негатовасць аўтара да ўсякай крытыкі Расіі”[2, с.210]. На самоў жа справе пісьменнік крытыкуе стан дзяржавы, якую ахапіла хвароба.

Аўтарка скажона, штучна супрацьпастаўляе герояў твора Салжаніцына. Так, яна заўважае: “У рамানে ёсць толькі адзін адукаваны мясцовы жыхар –

Нізамутдзін Бахрамавіч. Ён кіруе лякарней, але, паводле апавядальніка, кепска выконвае сваю справу. Няздатнасць клапаціцца пра пацыентаў і супрацоўнікаў – характарыстыка гэтага персанажа. Адзіная рэпліка, якую прамаўляе глаўрач, выяўляе яго як нячуйнага і абьякавага бюракрата. Пра нястачу матэрыялу дзеля гігіены ён кажа, што міністэрства на гэта не прадугледзела сродкі, а за свае грошы ён матэрыялы не будзе купляць[2, с. 207]. Але такая рэмарка не дае падставу даваць адмоўную характарыстыку галоўнаму ўрачу лякарні.

І яшчэ адзін прыклад інтэрпрэтацыі стану людзей, паказаных у рамане, з пункту гледжання Э. Томпсан. “У рамане хворыя былі распланаваны такім чынам, які спрыяў умацаванню расійскага аўтарытэта. Ложак татарына Сібгатава знаходзіўся па-за корпусам, што пазбаўляла яго нават мізэрных выгод, якія мог забяспечыць ложак у корпусе. ... Сібгатаў апынуўся ў пазіцыі поўнай залежнасці ад расійцаў – палітычнай, сацыяльнай ды персанальнай, і таму змушаны пакорліва прымаць ласку каланізатара”[2, с.211].

У “Ракавым корпусе” А. Салжаніцыным падняты значныя маральныя праблемы праз лячэнне не толькі чалавека, але і чалавечых душ. Сэнсаўтваральнымі катэгорыямі твора выступаюць катэгорыі “дабрыні” і “злосці”, “жыцця” і “смерці”. Але Э. Томпсан іначай разглядае твор А. Салжаніцына: “Салжаніцын прыўлашчвае для Расіі Узбекістан і разам з гэтым выяўляе расійцаў 1950-х такімі, якія найбольш адпавядалі ягонай мары пра Расію (як узор маральнага ідэалу)”[2, с. 209]. Але ў тым, што пісьменнік выканаў сваю місію, імкнучыся стварыць узоры маральнага ідэалу, слугавання прафесіі, ёсць маральны подзвіг. У гэтым пераконваюць героі твора: лекаркі Людміла Данцова і Вера Гангарт, прафесар Арэшчанкаў.

А вось стаўленне амерыканкі да самога аўтара твора з пазіцыі ёю прыдуманай “посткаланіяльнай тэорыі”: “З перспектывы посткаланіяльнае тэорыі дыдактызм Салжаніцына – крывадушны. Насуперак рэальным фактам аўтар робіць Капіталіну Русанаву маткай чатырох дзяцей, нібы запабягаючы дэмаграфічным зменам у Сярэдняй Азіі, калі мусульманскае насельніцтва стала вельмі хутка павялічвацца”[2, с.210]. Здзіўляе адмоўнае стаўленне Э. Томсан да звычайных рэчаў, якія мелі месца ў жыцці савецкіх грамадзян. Аўтар “Ракавага корпусу” паказаў сямью Русанавых як звычайную сямью: “... дружная образцовая сямья Русановых, вся их налаженная жизнь ... ”[1, с.18], але гэтага не заўважае амерыканская даследчыца.

Падыход амерыканскай даследчыцы да зместу рамана праяўляецца толькі з пазіцыі яе ўласнай тэорыі, можна канстатаваць, што яна сама захварэла сваёй тэорыяй. “У каланіяльнай сітуацыі пераадоленне Кастаглотавым раку выходзіць за межы універсальнага этычнага значэння, якое надаюць гэтаму выздараўленню крытыкі. Гэта не толькі сімвалізуе маральную перамогу над стваральнікамі ГУЛАГу, але і падтрымлівае стэрэатып расійцаў, якія перамагаюць усюды, дзе б яны ні апынуліся. ... Ягонае выздараўленне сімвалізуе моц Расіі, у той час як прадказальная смерць Сібгатава сімвалізуе заняпад мясцовага этнасу”[2, с.211- 212].

Э. Томпсан імкнецца супрацьпаставіць насельнікаў бальніцы па этнічных адрозненнях. Так, яна канстатуе: “Калі Кастаглотаў з выклікам сцвярджае “я люблю сваю краіну”, мы разумеем, што гэтая любоў ахоплівае ўвесь Савецкі Саюз Зразумела, у скоранага Сібгатава не паўстае думкі прэтэндаваць на зямлю расійцаў, сцвярджаючы, што ён любіць яе”[2, с.213].

Чы адпавядае назва кіжкі Эвы Томпсан яе зместу? Можна сказаць, што штучна адпавядае, бо так жадае аўтарка. З пункту яе гледжання “Раковый корпус” – гэта ў чыстым выглядзе каланіяльны раман, які ўвогуле адмаўляе мясцовую ідэнтычнасць. Ташкент – гэта тая ж Расія, толькі ў азіяцкім стэпе. ...Ягоны раман прасякнуты каланіяльнай рыторыкай, якая не прадугледжвала для азіятаў уласнага шляху. Ён паказваў іх як недаразвітых істотаў, якія патрабуюць нагляду і апекі расійцаў ...”[2, с.215].

Завяршаючы агляд твора А. Салжаніцына амерыканская аўтарка вельмі рытарычна падводзіць да высновы, што “час паказаў ўсю аблуду ўяўленняў Салжаніцына пра жыццё, таму для сённяшняга чытача раман канцуюцца не фэбульнай завершанасцю, а непрыхаванай іроніяй гісторыі над аўтарам” [2, с.212]. Але такое сцвярджанне належыць толькі Эве Томпсан. Маральная сіла рамана Салжаніцына грунтуецца на вялікай любові да чалавека, у праяўленні чалавечнасці кожнай асобай.

Спіс літаратуры:

1. Солженицын, А. И. Раковый корпус / А.И. Солженицын. – М. : ИНКОМ НВ, 1991. – 464 с.
2. Томпсан, Э.М. Песняры империи: российская литература и колониализм / Э.М. Томпсан ; пер. з англ. мовы Т. Нядбай (Т.Л. Нетбаева). – Мінск : Медысон, 2009. – 382 с.
3. Шнеерсон, М. А. Александр Солженицын. Очерки творчества / М.А. Шнеерсон. – Франкфурт-на-Майне, 1984. – 298 с.

Васильев Евгений Михайлович
(г. Ровно, Украина)

УДК 821.161.2-31.09

ЛИЧНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО АЛЕКСАНДРА СОЛЖЕНИЦЫНА В РЕЦЕПЦИИ ИГОРЯ КАЧУРОВСКОГО

***Ключевые слова:** Солженицын; Качуровский; рецепция; перевод; тюремно-лагерная проза.*

***Аннотация:** статья посвящена рецепции личности и творчества Александра Исаевича Солженицына украинским поэтом, переводчиком, литературоведом, радиожурналистом Игорем Васильевичем Качуровским. В частности, анализируется описанное Качуровским посещение Солженицына, содержащееся в эссе 1974 года. Изучены отголоски творчества Солженицына (прежде всего книги «Архипелаг ГУЛАГ») в многочисленных текстах Качуровского. Освещены также украинские переводы Качуровского Нобелевской лекции Солженицына и четырех текстов из цикла «Крохотки».*

Уходзящий 2018 год ознаменаван среди прочего столетними юбилеями двух выдающихся авторов – русского писателя, Нобелевского лауреата Александра Исаевича Солженицына и украинского поэта, прозаика, драматурга, переводчика, радиожурналиста, литературоведа Игоря Васильевича Качуровского (1918–2013). Оба, находясь на протяжении долгих лет в эмиграции, живо интересовались деятельностью и творчеством друг друга. Целью нашей статьи является изучение тех аспектов как личности, так и творчества Солженицына, которые в разные годы привлекали Качуровского.